

A black silhouette of a winged figure, possibly an angel or a personification of a concept, is set against a blue background. The figure is shown in profile, facing left, with its wings spread wide. The wings have a feathered texture. The figure's body is slender, and it appears to be in a dynamic, perhaps dancing or flying, pose. The overall style is graphic and minimalist.

Никос
ΚΑΖΑΝΔΖΑΚΗΣ

ΑΛΕΞΙΣ
ΖΟΡΒΑΣ

enthusiaστ

Никос
КАЗАНΔЗАΚΙΣ

АЛЕКСИС
ЗОРБАС

Превод от гръцки
Георги Куфов

enthusiaστ

София, 2021

Νίκος Καζαντζάκης
Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά

© Niki Stavrou

Никос Казанџакис
ΑΛΕКСΙΣ ΖΟΡΒΑΣ

© Γεорџи Κυφοβ, превод, 1973, 1976, 1980, 1984, 1995, 2011, 2021

© Яна Αργυροпуλος, дизайн на корица, 2021

© Стефан Пеев, наборен шрифт Veleka (SIL Open Font License),
2021

© Enthusiast – запазена марка

на „Алто комюникейшънс енд пблিশинг“ ООД, 2011, 2021

ISBN 978-619-164-399-8

ПРЕДГОВОР

По време на немската окупация на Гърция Никос Казандзакис и неговата спътница в живота – Елени, живеят в Егина. За двамата това е един много граматичен период на глад, нищета и лишения. Помагат им няколко техни близки приятели, като им носят храна, а Елени готви зеленчуци, които бере от близките ниви и от градината на къщата им край морето. В биографичната си книга, посветена на Никос Казандзакис, съпругата му описва този тежък етап от живота им така: „С намаляването на деня нашите хранителни запаси ставаха все по-ограничени. За да пазим силите си, оставахме в леглото. В най-мрачните ни дни на глад Никос пишеше своята изпълнена с най-много настроение книга – „Алексис Зорбас“!

Казандзакис започва да пише „Алексис Зорбас“ през август 1941 г. На 22 август той пише по този повод на своя приятел П. Превелакис: „Работя много, от няколко дни започнах да пиша и легендата за Зорбас. Тази година е много ползотворна, защото само така може да бъде победено отчаянието...“.

В друго писмо, от 10 август 1943 г., творецът споделя със своя другар: „Работя по творбата си до обяд, след което тичам до морето и влизам в него. Това, мога да кажа, е най-щастливият момент от деня ми – морската вода, такава, каквато я знаете, небесносиня, зелена, невероятно чиста. Храня се – сега, когато Еле-

ни е тук и яденето се превръща в радост, изпушвам една дула и се връщам към писането. Преди залез-слънце отново влизам в морето, а вечер сега с часове на терасата и се взирам в звездите.

Това е ежедневието ми. [...]“

Никос Казандзакис, както сам твърди в това писмо, пише прословутата си творба за четиридесет и пет дни, а крайният ѝ вариант, заедно с други свои произведения, завършва през 1943 г.

Последните десет години от живота си Никос Казандзакис прекарва далече от Гърция, „съпътстван“ от Алексис Зорбас, и разбира се, не само от него. В този период се появяват непрестанно предложения за превод на творбата му и тя добива огромна популярност. На 29 май 1947 г. авторът, в писмо до П. Превелакус, пише: „Сега Зорбас преминава Ла Манша, облечен във френски костюм“. На 7 август 1947 г. в следващо писмо до своя другар отново говори за успеха на „Зорбас“ и интереса към произведението: „В момента Зорбас се намира в ръцете на Пърл Бък в Ню Йорк. Тя ми писа, че е прочела книгата и ѝ е харесала много, като ме помоли за срок от още една седмица, през която да завърши преговорите със своите партньори от издателството, за да бъде публикувана. Зорбас отиде и до Прага, и там почука на няколко врати. Нека Бог да му дава сила, търпение и късмет. За сега се справя много добре“. В свой отговор П. Превелакус с почуда коментира огромния интерес, който има книгата във Франция. Творбата постига огромен триумф.

Зорбас е най-популярният герой на гръцката художествена литература, а книгата за приключенията му – най-превежданата. Бих казал, че всеки човек, който може да чете, има възможност да си я намери в превод на познат за него език. Милиони читатели и зрители са се докоснали до света и житейската философия на Алексис Зорбас, а класическото му изпълнение на тра-

диционния гръцки танц – неговото сиртаки – се е превърнало в емблематичен израз на щастие и мъжество. Романът добива особена популярност след филмовата адаптация на режисьора Михалис Какоянис. Екранизацията на творбата, носеща заглавие „Зорба Гъркът“, и музиката на Микис Теодоракис донесят небивал успех. Филмът печели три награди „Оскар“, а впоследствие е претворен и в мюзикъл, и в балетна постановка.

През 1983 г., по повод стогодишнината от рождението на Никос Казандзакис, аз и Елени Н. Казандзакис реализирахме мечтана и дълго чакана обиколка на САЩ. По време на това посещение имахме изключителни срещи с представители на университети, организации, библиотеки и на гръцката общност, както и с актьорите Антъни Куин (изпълняващ ролята на Алексис Зорбас) и Лила Кедрова (наградена с „Оскар“ за поддържаща женска роля за своето изпълнение на мадам Орманс). В гримьорната, зад кулисите на мюзикъла „Зорба Гъркът“, където се срещнахме с тях, Антъни Куин сподели, че от около двадесет години играе ролята на Алексис Зорбас и чак сега е достигнал до същността на позицията на Казандзакис спрямо жената. Вече осъзнава неговото усещане и възприятие за образа на мадам Орманс, която също е била реално съществуваща личност – французойка на име Аделина Гитар. Актьорът каза, че първоначално неговото изпълнение на ролята и отношението на героя му към мадам Орманс е било наситено с деспотизъм и грубост, докато сега в него има много преплетени чувства – прямота, нежност, уважение и умиление, вникване в дълбочината на образа, което му е отнело двадесет години. Лила Кедрова, която изслуша изповедта му пред нас, с просълзени очи потвърди тази метаморфоза и го прегърна в знак на одобрение. Разпитах го и за случка, за която бях чул, свързана с нападение срещу него в близкия парк, при която нападателят му го е разпознал и му се

е извинил с думите: „Sorry, Mr. Zorba, go!“ („Извинете, г-н Зорбас, тръгвайте!“). Антъни Куин се разсмя, разказа ни подробности и сподели, че за него това злощастно събитие е своеобразно признание за труда му.

Прототип на образа на Алексис Зорбас е реална личност – Йоргос Зорбас, който е починал и погребан в Македония. Съдбата го среща с Казанзакис през 1914 г. в Света гора. Лирическият герой – Алексис Зорбас – е практичен и стъпил здраво на земята мъж, който обича бурния живот, изпълнен със забавления и жени. Но едновременно с това неговият образ е наситен с дълбоки и проникновени философски идеи и теории и олицетворява многопластовата душевност на Никос Казанзакис.

Никос Казанзакис няма деца, но създаването на това произведение на изкуството носи символиката на своеобразно раждане, на сътворяване, на увековечаване. На предпоследната страница на своята „рожба“ авторът пише: „В деня, в който го завърших, отново седях, привечер, на терасата и гледах морето; поставил бях ръкописа на коленете си, готов. Каква беше тази радост, какво беше това облекчение, което изпитвах – сякаш някаква тежест се беше смъкнала от мен; бях като жена, която току-що е родила и държи новороденото в прегръдките си.

И тогава – слънцето вече залязваше – на терасата се качи Сула, едно момиченце, което ми носеше писмата от града; закръглено, босо, цялото само живот. Остави ми едно писмо и си отиде тичешком. Разбрах. Така поне ми се стори – че разбрах; защото, когато го отворих и прочетох, не скочих и не извиках, не се изненадах. Бях сигурен. Знаех, че именно в този миг, когато ще държа на коленете си завършения ръкопис и ще гледам залязващото слънце, щях да получа това писмо“.

Писмото известявало смъртта на Йоргос Зорбас, който чрез творчеството и почитта на своя приятел

се сбогуваше с безнадеждността на битието, със света, в който новородената тогава „рожба“ на Казандзакис – „Алексис Зорбас“ – прохождаше, за да покори впоследствие народи и места, да подари на името „Зорбас“ истинско духовно и вселенско безсмъртие.

Патроклос Ставру*

---

* Патроклос Ставру е осиновен син на Елени Н. Казандзаци и е законен собственик на авторските права върху творчеството на Никос Казандзакис – бел. рег.

Запознах се с него в Пирея. Бях отишъл на пристанището да взема кораба за Крит. Наближаваше да съмне. Валеше. Духаше силен вятър и морските пръски достигаха чак до малкото кафене. Стъклената врата беше затворена и въздухът беше изпълнен с тежка, спарена миризма на хора и градински чай. Навън беше студено и стъклата се бяха изпотили от гъха на посетителите. Пет-шест немигнали през цялата нощ моряци с кафяви, изплетени от козя вълна фланели, пиеха кафе и градински чай и гледаха през изпотените стъкла морето.

Рибите, замаяни от ударите на бурята, бяха потърсили убежище по-надълбоко, в тихите води, и чакаха светът горе да се успокои, а рибарите, натъркани по кафенетата, чакаха и те края на божествената тревога, та рибите да се престрашат и да се изкачат на повърхността на водата, за да клъвнат. Калканите, морските дяволи, скатовете се завръщаха от нощните набези да спят. Разсъмваше се. Стъклената врата се отвори: един нисък, изпечен пристанищен работник влезе – гологлав, бос, целият изкалян.

– Ей, Костандис! – извика един стар морски вълк със синьо наметало. – Какво правиш, бре?

Костандис се изплю сърдито.

– Какво да правя? – отвърна той. – Добър ден, кафене! Добър вечер, къщо! Добър ден, кафене! Добър вечер, къщо! Ето живота ми. Работа – йок!

Неколцина се засмяха, други поклатиха глава, изругаха.
– Животът е доживотен затвор – каза един мустакам мъж, който беше получил философското си образование при Карагьоза* . – Доживотен затвор, проклет да бъде!

Мека синьо-зелена светлина заля мръсните стъкла, влезе и тя в кафенето, провеси се по ръце, носове и чела, скочи на огнището, пламнаха бутилките. Електрическите лампи загубиха силата си, намигналият махмурлия кафеджия се протегна и ги угаси.

За миг настъпи тишина. Всички очи се вдигнаха и погледнаха навън разкаляния ден. Чу се шумът на вълните, които се разбиваха с рев, и гъргоренето на няколко наргилета в кафенето.

Старият морски вълк въздъхна.

– Абе, какво ли прави капитан Лемонис? – извика той. – Господ да му е на помощ! – И плъзна сърдит поглед по морето. – Пфу на тебе, мръсноко, гето разделяш мъжете от жените им! – изръмжа той и прехана посивелите си мустаци.

Седях в един ъгъл, зъзнях, поръчах си втора чаша градински чай; спеше ми се, борех се със съня, с умората и с утринната печал на деня. Гледах през мътните стъкла на пристанището, което се събуждаше и реवेशе с корабните си сирени, с каруцарите и лодкарите си. Гледах, гледах и някаква плетеница, много гъста плетеница от море, гъжд и отпътуване се омотаваше около сърцето ми.

Бях вперил поглед насреща, в черния нос на един голям кораб, който от палубата надолу беше все още потопен в мрак. Валеше и аз гледах нишките на гъжда, които съединяваха небето с калта.

И както гледах черния кораб и сенките, и гъжда, полека-лека тъгата ми приемаше образ, изплуваха спомени-

---

* Постоянен герой в някогашните куклени театри по панаирите – бел. прев.

те и във влажния въздух, направен от гъжд и копнеж, се възправяше любимият приятел. Кога? Лани ли? През друг живот ли? Вчера ли? Бях дошъл на същото това пристанище, за да се сбогувам с него. Спомнях си пак гъжд и студ, и развиделяване; и сърцето пак преливаше от мъка.

Горчива е бавната раздяла с хората, които обичаш, по-добре да отрежеш изведнъж като с нож и да останеш отново сам в естествения климат на човека – самотата. Но в онова гъждовно утро не можех да се откъсна от приятеля си. (По-късно разбрах – уви, много късно! – причината за това.) Бях се качил заедно с него на кораба и седях в кабината му сред разхвърляните куфари. Гледах го продължително, настойчиво, когато се извъртеше настрани, сякаш исках да запечатая в паметта си една по една всички подробности на физиономията му – светлите синьо-зелени очи, пълното младежко лице, изящното гордо изражение и най-вече благородството на ръцете му с дългите тънки пръсти.

В един миг той улови погледа ми, който се плъзгаше по него жадно, сякаш го изпиваше; извърна се с онова подигравателно изражение, което приемаше, когато искаше да прикрие вълнението си. Погледна ме с крайчеца на окомото; разбра. И за да прогони тъгата при раздялата, ме запита, като се усмихваше пронично:

– Докога?

– Какво докога?

– Ще ядеш хартия и ще се цапотуш с мастило? Ела с мен; отвъд, там, в Кавказ, хиляди хора от нашето племе са в опасност; ела да ги спасим.

Засмя се, сякаш искаше да се подиграе с тази възвишена своя цел.

– Може, разбира се, и да не ги спасим – добави той, – но поне ние ще се спасим в стремежа си да спасим други. Не е ли така? Нали тъкмо това проповядваш, учителю мой? „Единственият начин да спасиш себе си се състои

в това, да се бориш да спасиш другите!“ Напред тогава, учителю, ти, който учеше... Ела!

Не отвърнах. Свещен Изток, родина на богове, високи планини, Прометеев вик, прикован на скалата... Приковано в онези години на същите тези скали, нашето племе викаше. То беше в опасност и зовеше отново някой от своите синове да го спаси. А аз го слушах и бездействах, сякаш страданието беше сън, а животът – някаква увлекателна трагедия, и би било голяма простащина и наивност да скочиш от ложата на сцената и да се намесиш в действието.

Приятелят ми, без да дочака отговор, стана. Корабната сирена свиреше вече за трети път. Погаде ми ръка.

– Бъди здрав, книжни плъхо! – каза той подигравателно, за да прикрие вълнението си.

Знаеше много добре, че е срамно да не можеш да овладееш сърцето си. Сълзи, мили думи, несвързани движения, простонародни интимности му се струваха грозни неща, недостойни за човека. Никога ние двамата, които толкова много се обичахме, не си бяхме разменили нито една мила дума; играехме си и се грацехме като зверчета. Той – цящен, проничен, културен, аз – варварин. Той – сдържан, свеждащ удобно всички прояви на душата си само до усмивката; аз – рязък, избухващ в неуместен, некултурен смях.

Опитах се да прикрия и аз с някоя по-сурова дума вълнението си, но се засрамах. Не, не се засрамах – не можах. Стиснах ръката му, гържах я и не я пусках. Приятелят ми ме изгледа учудено.

– Вълнение ли? – запита ме той, като се мъчеше да се усмихне.

– Да – отвърнах му аз тихо.

– Защо? Нали сме си казали, нали още преди години се бяхме разбрали? Как го наричат това японците, които ти толкова обичаш? „Фудосин!“ Апатия, амараксия,

усмихнато лице като неподвижна маска. А какво става под маската – наша си работа!

– Да! – отвърнах отново аз, като се мъчех да не се издам с някое голямо изречение. Не бях сигурен дали ще мога да овладеем гласа си да не трепери.

Гонгът на кораба удари и подгони от кабина на кабина изпращачите. Валеше тихо. Въздухът се изпълни с пламенни слова на раздяла, клетви, провлечени целувки, припрени, загъхани заръки... Майката се хвърляше върху сина си, жената – върху мъжа си, приятелят – върху приятеля си. Сякаш се разделяха завинаги; сякаш тази кратка раздяла им припомняше другата, Великата. И приятният звън на гонга изведнъж отекна от единия до другия край на кораба сред влажния въздух като погребална камбана.

Приятелят ми се наведе.

– Слушай – каза той тихо, – да не би да имаш някакво лошо предчувствие?

– Да – отвърнах аз отново.

– Вярваш ли в тези приказки?

– Не – отвърнах аз уверено.

– Е, тогава?

Нямаше никакво тогава – не вярвах, но се страхувах.

Приятелят ми постави леко лявата си ръка върху коляното ми, както имаше обичай да прави това в най-сърдечните мигове, когато разговаряхме и аз го подтиквах да вземе някакво решение, а той се гърпаше, но накрая приемаше и ме докосваше по коляното, сякаш ми казваше: „Ще сторя каквото искаш от обич...“

Клепачите му потрепнаха няколко пъти. Погледна ме отново. Разбра, че изпитвам голяма мъка, и се отказа да употребява любимите ни оръжия – смеха, присмеха...

– Добре – рече той. – Дай ми ръката си – ако един от двамата ни изпадне в смъртна опасност...

Той млъкна, сякаш се засрами. Ние, които години наред се подигравахме с тези метемпсихически полети

и поставяхме в един и същ клон вегетарианци, спиритисти, теософи и ектоплазми...

– Е, и какво? – запитах аз, като се мъчех да отгатна това, което щеше да ми каже.

– Нека го приемем ей тъй, като шега – каза той бързо, за да се отърве от опасното изречение, в което се бе оплел. – Ако някой от двамата ни изпадне в смъртна опасност, да помисли за другия с такава сила, че да го предизвестя, където и да се намира... Съгласен?

Опита се да се засмее, но устните му се бяха сякаш сковали – не се помръднаха.

– Съгласен... – каза аз.

Приятелят ми се изплаши да не би да е издал твърде много вълнението си, затова добави бързо:

– Не вярвам, разбира се, в такива въздушни психически връзки...

– Няма значение – промълвих аз, – нека...

– Добре тогава, тъй да бъде, нека се пошегуваме. Съгласен?

– Съгласен – отвърнах отново.

Това бяха последните ни думи. Стиснахме си мълчаливо ръце, пръстите ни се съединиха с копнеж, откъснаха се рязко и аз си тръгнах бързо, без да се обърна назад, сякаш ме гонеха. Понечих да извърна глава, за да погледна за последен път приятеля си, но се въздържах. „Не се обръщай! – заповядах си аз. – Стига!“

Цялата в кал е душата на човека, неугледна, недоглядана, с все още груби, просташки чувства и не може да предугада нищо ясно, сигурно: ако предугаждаше, колко различна щеше да бъде тази раздяла.

Светлината се усилваше, двете утрини се сливаха, любимото лице на приятеля ми – виждах го сега по-ясно – стоеше под дъжда, мокро, неподвижно, печално във въздуха на пристанището. Стъклената врата на кафенето се отвори, морето узрева, влезе с разкрячена

походка един моряк, късокрак, с провиснали мустаци. Радостни викове екнаха:

– Добре дошъл, капитан Лемонис!

Свих се в ъгъла си, помъчих се да съсредоточа отново душата си, но лицето на приятеля ми се беше разтопило вече в гъжда, беше изчезнало.

Капитан Лемонис беше измъкнал броеницата си и прехвърляше зърната – спокоен, тежък, мълчалив. Мъчех се да не гледам, да не слушам, да затържа още видението, което чезнеше. Да изпитам отново яда, който ме беше обзел тогава, не яда, а срама, когато приятелят ми ме нарече „книжен плъх“. Имаше право! Как тъй аз, който толкова обичах живота, бях затънал вече от години сред хартия и мастило! Приятелят ми, тогава, при раздялата, ми помогна, отвори ми очите. Зарадвах се: след като знаех вече името на злочестината си, щях може би по-лесно да я надвия. Тя като че ли не беше вече нещо пръснато, безплътно, неуловимо; сякаш беше приела плът и сега можех по-лесно да се боря с нея.

Острата дума на приятеля ми тлееше вътре в мен и оттогава търсех повод да захвърля книгите и да се заловя за дела. Отвращавах се и се срамувах да имам за духовен мой герб това лакомо животно. И преди месец намерих сгоден случай – наех в един кът от критското крайбрежие на Ливийско море една изоставена лизнитна мина и сега отивах в Крит да живея сред прости хора, работници, селяни, далеч от класата на книжните плъхове.

Приготових се да замина, бях много развълнуван, сякаш това пътуване имаше някакъв много скрит смисъл; в себе си бях взел решение да поема по нов път. „Досега, душо моя – казвах си аз, – гледаше само сенки и се насищаше; сега те водя на месо.“

Бях готов; в навечерието на замиването, ровейки се из книжката си, открих един полузавършен ръкопис. Взех го в ръце, запрелиствах го колебливо. От две годи-

ни вече ме изпълваше едно вълнение, един силен копнеж, едно семе – Буда. Чувствах го в себе си как безспирно се храни, асимилира, връзва плод. Растеше, риташе, започваше да блъска гърдите, за да излезе. И сега не ми даваше сърце да го захвърля, не можех. При това беше вече много късно за един такъв духовен аборт.

В един миг, така както стоях и държах нерешително ръкописа, усмивката на приятеля ми се появи във въздуха, изпълнена с ирония и нежност. „Ще го взема! – заинатих се аз. – Не се страхувам от него, ще го взема, не се усмихвай!“ Увих го внимателно, сякаш повивах бебе в пелени, и го отнесох.

Чу се гласът на капитан Лемонис, тежък, грезгав. Дадох ухо; говореше за таласъмните, които се вкопчили сред бурята в мачтите на кораба му и ги лижели.

– Меки, лигави, щом ги пипнеш, и целите ти ръце почват да светят; намазах си с тях мустаците и цяла нощ лъщих като дявол. Та ви разправам, значи, водата заля кораба, намокриха се възлицата, които бях натоварил, натежаха. Корабът започна да се наклонява, но простря Бог десницата си, падна гръм, строши се бордът, изпълни се морето с дървени възлица. Корабът олекна, изправи се, отървах се. Мина и това!

Измъкнах от джоба малкия си „Данте“, спътника си, запалих лулата, облегнах се на стената, нагласих се удобно. Желанието ми за миг се поколеба – откъде да подема безсмъртните стихове? От кипящия катран на ада ли, от прохладния пламък на чистилицето ли, или да се втурна право в най-високия етаж на Човешката Надежда? Мога да си избира каквото си искам! Държах миниатюрния си „Данте“ и се наслаждавах на свободата си. Стиховете, на които щях да се спра сутринта, щяха да определят ритъма на целия ми ден.

Нагвесих се наг най-сгъстеното зрелище, за да взема решение, но не сварих; изведнъж неспокойно вдигнах гла-

ва. Почувствах, не знам и аз как, че на върха на главата ми сякаш се разтваряха две дупки; извърнах се внезапно, погледнах заг себе си, към стъклената врата. Като мълния премина през ума ми надеждата: „Ще видя отново приятеля си!“. Бях готов да приема чудото. Но се излъгах; един около шейсет и пет годишен старик, много висок, сух, с опулени очи, беше долепил лице на стъклата и ме гледаше. Носеше малък сплескан вързоп под мишница.

Това, което ми направи най-силно впечатление, бяха очите му – присмехулни, тъжни, неспокойни, изпълнени с плам. Така ми се сториха.

Щом погледите ни се срещнаха, той сякаш се убеди, че именно аз съм този, когото търси, протегна решително ръка и отвори вратата. Премина между масите с бърза гъвкава походка и застана пред мен.

– На път ли? – попита ме той. – Закъде, ако е рекъл Господ?

– За Крит. Защо питааш?

– Вземаш ли ме с тебе?

Изгледах го внимателно. Хлътнали страни, масивна челюст, изпъкнали скули, сиви къдрави коси, искрящи очи.

– Защо? Какво ще те правя?

Той повдигна рамене.

– Защо! Защо! – изрече пренебрежително. – Не може ли най-сетне човек да направи нещо и без защо? Ей тъй, за кеф. На, вземи ме, да речем, за готвач; знам да майсторя едни чорби!...

Прихнах да се смея. Харесаха ми се прямото му гържане и гумите му; харесаха ми се и чорбите. „Няма да е зле – рекох си – да взема със себе си този стар дангалак на отдалечения пуст бряг. Чорби, смях, разговори...“ Имаше вид на много странствал, много преживял морски вълк, хареса ми.

– Какво му мислиш? – каза ми той, като поклати тежката си глава. – Държиш и твоя милост теглилка,

а? И претегляш на грамовете, а? А бре, реши се изведнџж, по дяволите теглилките!

Той се беше изправил над мен, източен, костелив, и аз се уморих да извивам врата си назад, докато му говорех. Затворих Данте.

– Седни – казах. – Ще пиеш ли един градински чай?

Той седна и постави внимателно вързона си на съседния стол.

– Градински чай ли? – рече той презрително. – Я, кафеджията, ела тук! Един ром!

Изпи рома глътка по глътка; загържаше го дълго в устата си, за да му се наслади, а сетне го оставяше да се стича бавно по гърлото и да сгръбва вътрешностите му. „Сластолюбец – помислих си аз, – мераклия...“

– Какво работиш? – запитах го аз.

– Всякакъв вид работа – и за краката, и за ръцете, и за главата, всичко. Само това ни остана сега – да седнем да подбираме.

– Къде работеше напоследък?

– В един рудник. Аз съм, трябва да знаеш, добър миньор; разбирам от метали, откривам жилки, прокарвам галерии, спускам се в шахтите, не се боя. Добра работа имах, бях майстор, не мога да се оплача; но ето че дяволът си нема работа. Миналата събота вечер направих главата и – хоп-троп! – отивам, намирам собственика, който него ден беше дошъл да ни инспектира, и го пребивам от бой.

– Но защо? Какво ти стори?

– На мен ли? Нищо! Ама нищичко, ти казвам! За първи път го виждах човека! Беше ни раздал и цигари, горкият!

– Е, тогава защо?

– Уф, седнал си да питаш! Така ми скимна бре, брате! От задника на мелничарката дириш правопис! Задникът на мелничарката – това е умът на човека!

Бях чел много определения за човешкия ум; това ми се стори най-удивителното и ми хареса. Погледнах

новия си събеседник; лицето му беше цялото в бръчки, изгълбано, разядено, сякаш го бяха оглозгали слънцето, ветровете и гъждовете. Едно друго лице, след няколко години, ми направи същото впечатление на изгълбано, измерзано гърбо – лицето на Панаит Истрати.

– Ами какво носиш във вързона? Храна? Дрехи? Инструменти?

Събеседникът ми повдигна рамене и се засмя.

Погали с гългите си корави пръсти вързона и добави:

– Не, сандур*.

– Сандур! Свириш ли на сандур?

– Когато ме налегне сиромашията, обикалям из кафенетата и свиря на сандур. Пък и пея разни стари хайдушки песни, македонски. А след това изнасям дискос – на, ей тази капа, и събирам парса.

– Как те казват?

– Алексис Зорбас. Казват ми и Телеграфа, на подбив, защото съм гълъг като върлина. Ама да ми викат както си щат! Казват ми и Цакацука, защото по едно време продавах печени семки. Викат ми и Пероноспора, защото, където отида, правя всичко на пух и прах. Имам и други прякори, за тях друг път...

– Ами как си се научил на сандур?

– Бях по онова време на двайсет години. На един панаир в селото ни, в полите на Олимп, чух за първи път сандур. Дъхът ми се пресече. Три дни не турих ханка в устата си. „Какво ти е, бре?“ – вика ми баща ми, Бог да го прости. „Искам да се науча на сандур!“ – „А бре, не те ли е срам? Циганин ли си ти? На инструменти ще ми свириш?“ – „Искам да се науча на сандур!“ Бях скътал в един възел някоя и друга пара, за да се ожения, когато му дойде времето. Детска ми работа, нали знаеш, луда глава; кръвта ми кипеше, женитба ми трябваше на мен, козлето! Дадох всичко каквото имах и нямах, и си купих сандур. На, този

* Виг струнен музикален инструмент – бел. прев.

тук, дето го виждаш. Взех го и тръгнах, отидох в Солун и право при един мераклия турчин, Реджеб ефенди, учител по сандур. Хвърлих се в краката му. „Какво искаш бре, гърче? – ми вика. „Искам да се науча на сандур!“ – „Е, добре де, ама защо се хвърляш в краката ми?“ – „Защото нямам пари да ти платя!“ – „Имаш ли мерак за сандур?“ – „Имам!“ – „Е, сядай тогава, бре, не ти искам пари!“ Останах при него цяла година и се научих да свиря. Господ да освети костите му, сигурно е умрял вече. Ако Господ пуска в рая и кучета, нека пусне и Реджеб ефенди. Откакто се научих да свиря на сандур, станах друг човек. Когато ме хване съклет или ме налегне сиромашията, свиря на сандур и ми олеква. Когато свиря, не чувам какво ми приказват; а и да чуя, не мога да отговоря. Искам, искам, ама не мога.

– Защо бре, Зорбас?

– Еее, севда!

Вратата се отвори; ревът на морето отново нахлу в кафенето, ръцете и краката ми потръпнаха от хлад. Свих се още по-навътре в ъгъла си, загърнах се в палто-то; завладя ме някакво неочаквано чувство на щастие. „Къде ще вървя? – помислих си аз. – Добре ми е тук. Да можеше с години да трае този миг!“

Погледнах странния гост до себе си; очите му бяха впити в мен – малки, кръгли, съвсем черни, с червени жилчици по бялото; чувствах как ме пронизваха и жадно ме изучаваха.

– И тъй! – рекох. – После?

Зорбас повдигна отново костеливите си рамене.

– Зарежи ятая! – рече той. – Ще ми дадеш ли една цигара? Дадох му. Измъкна от жилетката си кремък и огниво, запали. Очите му се притвориха от удоволствие.

– Женил ли си се?

– Ами че нали съм човек? А човек ще рече – кьорав. Скочих и аз с главата надолу в трапа, където бяха скочили и другите преди мен. Ожених се. Затъркалях се по нанаво-

лнището. Станах стопанин, построих си къща, народиха ми се деца. Грижи. Но да е жив и здрав сандурът.

– Свиреше ли си и вкъщи, за да пропъдиш грижите, а?

– Е бре, как веднага се вижда, че не свириш на никакъв инструмент! Виж какви ми ги дрънкаш! Къщата е бели – жена, деца, какво ще ядем, какво ще облечем, какво ще стане с нас! Пъкъл! А сандурът иска весело сърце. Рече ли ми на мен жената някоя дума в повече, къде ти ще имам аз сърце за сандур? Когато децата ти са гладни и хленчат, заповядай, твоя милост, да свириш!? Сандурът иска да мислиш само за сандур, разбра ли?

Разбрах, че този Зорбас е човекът, когото толкова време търсех и все не го намирах; едно живо сърце, един топъл глас, една сурова голяма душа, чийто пъп все още не се бе откъснал от майка си – земята.

Какво значи изкуство, любов към красотата, душевна чистота, страст – този работник тук ми обясняваше всичко това с най-прости човешки думи.

Погледнах тези ръце, които знаеха да държат и казмата, и сандура – целите бяха в мазоли, напукани, изкорубени, нервни. Те разтвориха внимателно, нежно, сякаш събличаха жена, торбичката и измъкнаха от нея един стар, излъскан от времето сандур, с много струни, с украшения от бронз и слонова кост и с червен копринен пискюл на края. Грубите пръсти се плъзнаха по него ласкаво, бавно, чувствено, сякаш галеха жена. Сетне отново го загърнаха, така както загръщаме тялото на любимата ни, за да не настине.

– Ето това е! – промълви той с нежност и отново го постави внимателно на стола.

Моряците се чукаха с чашите си, заливаха се от смях. Един от тях потупа ласкаво капитан Лемонис по рамото.

– Е, ама ти е било четири-пет, а, капитан Лемонис, кажи си правичката! Един Господ знае какви големи свещи си обещал на свети Никола!

Капитанът сви щръкналите си вежди.

– На, кълна се в морето бре, момчета. Когато видях смъртта пред себе си, нито за Богородица се сетих, нито за свети Никола! Извърнах се към Кулури, помислих си за жената и извиках: „Ех мари, Катерина! Де да бях сега в леглото ти!“

Избухнаха отново в смях моряците, засмя се и капитан Лемонис.

– Какъв звяр е това човекът, брей! – рече той. – Архангелът застанал вече над него с меч в ръка, а акълът му пак там! Пфу, да пукне дано, мускининът му неген!

Плесна с ръце.

– Ей, кафеджията! – извика той. – Донеси да почерпиш момчетата!

Зорбас беше наострил уши и слушаше. Извърна се, изгледа моряците, сетне мен.

– Къде „там“? – запита ме той. – Какво разправя тоя? Но изведнъж се досети и подскочи.

– Браво, бре! – рече той удивено. – Това моряците знаят тайната. Ами че иначе защо се борят ден и нощ със смъртта!

Махна с ръчището си.

– Както и да е – каза той, – груг тропар е и това. Да се върнем на думата си: да остана ли, или да си вървя? Решавай.

– Зорбас – казах аз и едва се сдържах да не сграбча ръката му, – Зорбас, съгласно! Ще дойдеш с мен! Аз имам лигнитна мина в Крит, ще надзираваш работниците. Вечер ще се изтягаме и гвамата на плякка край брега – жена, деца, кучета нямам, – ще ядем и ще пием заедно. А след това ще свириш на сандур.

– Ако имам кеф, чу ли? Ако имам кеф. Ще ти работя колко щеш – роб ти ставам! Но сандурът е друга работа. Звяр е той, свобода иска. Ако имам кеф, ще свиря и ще пея дори. И ще играя и зейбекското хоро, и касанско-

то, и пендозали^{*}, но трябва да сме наясно – да имам кеф! Чисти сметки – назориш ли ме, изтървал си ме! В тия работи, трябва да знаеш, аз съм човек.

– Човек ли? Какво искаш да кажеш?

– Ами нà – свободен.

– Ей, кафеджията! – извиках аз. – Още един ром!

– Два рома! – обади се Зорбас. – Ще пиеш и твоя милост, да се чукнем. Ром с градински чай сватлък не прави; ще пиеш и твоя милост ром. Та да стане сватлъкът.

Чукнахме чашите си; беше се разсъмнало вече съвсем. Параходът свиреше. Дойде лодкарят, който беше откара-
рал багажа ми на кораба, и ми направи знак да тръгваме. Станах; побутнах леко Зорбас по рамото.

– Да вървим – казах, – в името Божие!

– И на дявола! – добави спокойно Зорбас.

Наведе се, взе сандура под мишница, отвори вратата и излезе пръв.

---

^{*} Буино кршско хоро – бел. прев.

НИКОС КАЗАНДЗАКИС
АЛЕКСИС ЗОРБАС

Превод *Георги Куфов*
Отговорен редактор *Петя К. Димитрова*
Редактор *Мария Чунчева*
Коректор *Снежана Бошнакова*
Дизайн на корицата *Яна Аргиропулос*
Предпечат *Ивайла Пеева*

Гръцка. Седмо издание.
Формат 60x90/16
Печатни коли 22,5
ISBN 978-619-164-399-8

Издава
enthusiast

Запазена марка на
„Алто комюникейшънс енд пблшишнг“ ООД

София, ул. „Кракра“ №20
тел. 02/ 943 87 16
e-mail: office@enthusiast.bg
Книгите на „Ентусиаст“ можете да закупите
от www.enthusiast.bg

Печат АБАГАР АД

*И аз се смея, защото ти се смееш – и по този начин
край няма смехът на този свят! Всеки си е башка луд;
но най-голямата лудост е, струва ми се,
да не си никак луд.*

Казандзакис вярваше все повече и повече във
всемогъществото на духа: Ако човек знае
как да желае нещо, той го получава.
Дори сам го създава от празнотата...

Елени Казандзаки

www.enthusiaist.bg

9 786191 643998

Цена: 26 лв.